

A budapesti osztrák Kulturforum és a Közép-európai Kulturális Intézet *Közös múlttal a közös jövőért* címmel konferenciát rendezett májusban a bécsi központi levéltárak szerepéről a magyar történelem kutatásában.

Példaértékű együttműködés

– interjú Gecsényi Lajossal, a Magyar Országos Levéltár főigazgatójával –

– *A laikus számára hogyan lehetne összefoglalni a levéltár vagy – az eredeti latin kifejezéssel megnevezve – archívum jelentőségét?*

– A levéltárat általában nagyon emelkedett pillanatokban a nemzet emlékezeteként szokták emlegetni. Az itt őrzött források olyan szorosan tapadnak az adott nemzet, illetve ország múltjához, hogy összességükben nemcsak egyszerűen a történettudomány forrásait jelentik, hanem reprezentálják is a nemzeti múltat. Ezt azért tartottam fontosnak elmondani, mert a közvélemény számára a múltismeret sokkal inkább a múzeumokhoz kötődik, amelyek látható tárgyi prezentációt adnak. A Magyar Nemzeti Múzeum a nemzeti múlt emlékeit ötszáz évre visszamenőleg őrzi, mert korábról nem maradt tárgyi emlék, a római kori tárgyak pedig nem a Nemzeti Múzeum objektumai. Ehhez képest a Magyar Országos Levéltár majdhogyanem ezer év távlatában őrzi a nemzeti múlt forrásait.

– *Miért olyan jelentős a nyolcvan évvel ezelőtt Ausztria és Magyarország között megkötött levéltári megállapodás, az úgynevezett badeni egyezmény?*

– A Magyar Országos Levéltárban őrzött anyagok – nem ezeréves viszonylatban, de sok évszázadra vonatkozóan – szerves kiegészítője a jelenlegi Osztrák Állami Levéltárban lévő történeti dokumentáció. E két intézmény munkája, tevékenysége rendkívül szorosan összefügg. A zavartalan együttműködésnek a mai megemlékezés tárgyát képező badeni államközi levéltári egyezmény adja az alapját.

Nagyon örülnénk, ha hasonló egyezmények léteznének a Kárpát-medencében található szomszédos országokkal is. Bár most már jó részük tagja az Európai Uniónak, s nemigen illik erről beszélni, mindegyikkel érezhető valamilyen csendes ellentét – még Horvátországgal is, amely pedig a legszolidabb partner ebben a kérdésben. Ma délelőtt többször hallottuk: ha annak idején Magyarországhoz hasonlóan a Monarchia területén létrejövő többi ország is inkább tudományos

megfontolás alapján dönt, és elfogadja, hogy Bécsben megmaradjon az Osztrák–Magyar Monarchia közös levéltára, biztos, hogy ma a történettudomány és a levéltári szakma szempontjából sok mindenben jóval könnyebb lenne a helyzetünk.

Ha ma egy magyar történész az 1918-ig terjedő történeti munkához valóban komoly munkát akar végezni, akkor a Magyar Országos Levéltárban végzett kutatás mellett az első útja Bécsbe kell hogy vezessen. Nem véletlen, hogy a különböző magyarországi ösztöndíjpályázatok tekintélyes részét Bécsbe írják ki. Jószerevel nem érdemes a magyar történelmet kutatni, feldolgozni az ott fellelhető források nélkül. A Collegium Hungaricum és a Magyar Levéltári Delegátus adja az ösztöndíjas kutatómunka háttérét. Az is elhangzott ma délelőtt, hogy még az ötvenes években, a hidegháborús időszak mélypontján is fordultak magyar történészek az osztrák levéltárhoz másolatokért. Nyilvánvaló volt, hogy lehetnek politikai és világnézeti ellentétek a két ország között, de a magyar történettudomány az ottani források nélkül nem tehet semmit.

– *Az osztrák félnek mennyire érdeke ez az együttműködés?*

– Ez nehéz kérdés. Az osztrákok nagyvonalúak, ugyanis nekik valójában alig fűződik érdekük ehhez a megállapodáshoz. Magyarország csak egy ország a sok közül az egykori Habsburg Birodalomból. Az osztrákoknak ahhoz fűződne érdekük, hogy elsősorban Csehország, esetleg Észak-Olaszország (különösen Velence), Szlovénia, a régi Krajna és nem utolsósorban Németország, az egykori Német-római Birodalom levéltáraival alakítson ki szoros együttműködést. Ezzel együtt bonyolult kérdés, hogy miként befolyásolja majd a jövőt az, hogy nem fűződik szoros érdekük ehhez a megállapodáshoz. Új generációk jönnek, nekik már alig mond valamit az Osztrák–Magyar Monarchia és az egész közös múlt. Viszont épp ennek fényében igen nagyra értékelendő dolog, hogy folyamatosan biztosítják az ún. levéltári delegátus munkáját. Tudomásul vették, hogy 1948-ban a magyar fél politikai okokból megszakította a polgári delegátus működését, majd 1959-ben minden szó nélkül beleegyeztek abba, hogy újra felvegyék a munkát. A katonai delegátus végig működhetett, de annak némileg más a története. A badeni levéltári egyezményt soha nem kellett megújítani, ami diplomáciailag fontos kérdés.

Az osztrákok a badeni egyezményt mindig is fontos elemnek tekintették a két ország szellemi együttműködésében. Különösen jól jellemzi az osztrák fél felelősségtudatát az egyezménynek az a pontja, amely kimondja, hogy a kint lévő magyar anyagra vonatkozóan Magyarországnak társtulajdonosi jogai vannak. Ehhez a társtulajdonossághoz igen körültekintően kell viszonyulni. Az elmúlt években a Monarchia utódállamai, elsősorban Horvátország részéről felvetődött egy hasonló egyezmény gondolata. Az osztrák fél úgy nyilatkozott, hogy nem zárkózik el ettől, de csak akkor egyezik bele, ha a megkötendő megállapodással a magyar szakemberek is egyetértenek. Az osztrák szakemberek ugyanis nem jogosultak, és nem is kívánják elbírálni, hogy a Magyar Királyság történetét érintő iratok közül – amelyekben adott esetben benne vannak a horvát történelmet érintő iratok is – melyik a horvát, és melyik a magyar. Ők csak a történelmi Magyarországot látják, és abba Horvátország is beletartozik. Ez is mutatja, hogy az osztrák fél tényleg nagyon komolyan veszi a történelmet.

A szakmai megfontolások mellett ennek a kapcsolatnak egy fontos emberi oldala is van: az érintett levéltárakban dolgozó osztrák kollégák egyenrangú munkatársként kezelik a magyar levéltárosokat.

Ezt nagyon lényeges dolognak tartom, hiszen jól együttműködni valóban csak így lehet.

– *Ön szerint létrehozható lenne egy regionális szintű szakmai együttműködés az Osztrák–Magyar Monarchia utódállamaival a közös történelmi múlt feltárására?*

– Jellemző, hogy ilyen jellegű terveink elsősorban Ausztria vonatkozásában vannak. A környező országokat egyelőre nehéz meggyőzni arról, hogy mindannyiunk közös érdeke lenne a nemzeti történelmek együttes feldolgozása, s hogy nem a saját változat megírására kellene törekedni. Ráadásul egyik szomszéd országban sincs olyan történészgárda, amely alkalmas lenne a régi források megfelelő feldolgozására, magyarul tud latinul, németül, magyarul, tud iratot olvasni stb. Egyre nőnek az apró, de egymástól eltávolító repedések. Ennek az áthidalására egyetlen helyes megoldás lenne, mégpedig az, hogy szoros együttműködést alakítunk ki, folyamatosan közösen dolgozzuk fel a forrásokat, s azt tartjuk szem előtt, hogy népeinknek közös a történelme. Tehát abból kellene kiindulni, hogy volt egy közös állam, ebben több nép élt együtt, s ehhez kell közös forráskiadványokat, tanulmányköteteket készíteni. Szlovákia és talán Horvátország vonatkozásában már tapasztalható bizonyos elmozdulás, ahol a fiatal szakemberek egy része érti ezt.

Többször tettünk kísérletet együttműködésre, van is ilyen jellegű projektünk: a középkori Magyarország történeti forrásainak számítógépes feldolgozása a Magyar Országos Levéltárban. A munka során több mint 100 ezer eredeti oklevelet és a környező országokban 120 ezer oklevélről készített fényképet dolgozunk fel. Készítettünk egy nagy adatbázist, amelyhez most kezdjük el digitalizálni a forrásokat. Azt javasoltuk a szomszédos országok levéltári vezetőinek, hogy hozzunk létre olyan projektet, amelyben ők is részt vesznek, és akkor nem 120 ezer fényképről, hanem 220 ezer eredetiről készülhetne adatbázis és egy hozzácsatolt digitalizált képgyűjtemény. Senki nem lelkesedett igazán a felvetésért, pedig ezzel könnyen lehetne európai uniós pályázati támogatást elnyerni. Nem szabad azonban elfelejteni, hogy Szlovákiában is, Romániában is a levéltárakat a belügyminisztérium felügyeli, amelynek nagyon szerteágazó feladatai vannak, s köztük nem a levéltári ügy az elsődleges. A levéltár tehát ezekben az országokban nem a kulturális területhez tartozik. Ennek ellenére fontos lenne együttműködnünk, így lehetne igazán tartalmas és érdemleges munkát végezni.

Molnár Andrea